

Prestaties van onderpresterende brugklasleerlingen verbeteren?

Focus op welbevinden van jongens én meisjes

DOOR ROSA MARTENS EN JELLE JOLLES

Onderpresterende leerlingen zitten minder goed in hun vel dan leerlingen die presteren naar vermogen (Van Batenburg-Eddes & Jolles, 2013). Er wordt nog onvoldoende aandacht geschonken aan dit zogenaamde 'welbevinden' en jongens en meisjes verschillen hierin. En dat terwijl onderpresterende meisjes veel minder goed in hun vel zitten dan onderpresterende jongens. Dit blijkt uit ons onderzoek onder ongeveer 2.200 brugklasleerlingen. Verschillen tussen jongens en meisjes in welbevinden vragen om interventies-op-maat. Om de schoolprestaties te verbeteren moeten mentoren en leerkrachten hun aandacht richten op het welbevinden van onderpresterende jongens, die een bron van zorgen zijn voor onderwijs en overheid. Tegelijkertijd mogen zij de onderpresterende meisjes zeker niet over het hoofd zien. Juist deze meisjes, wier welbevinden zorgen baart, hebben behoefte aan emotionele steun en sturing.

In de afgelopen jaren heeft de relatieve onderwijsachterstand van jongens veel belangstelling gegeneerd in de media, de wetenschap en het onderwijs (Driessen & van Langen, 2010). Zo komt onderpresteren in het voortgezet onderwijs vaker voor bij jongens dan bij meisjes. Jongens doubleren in hun schoolcarrière vaker en lopen gedurende hun schoolcarrière een groter risico om af te stromen naar een lager niveau of voortijdig hun school te verlaten. De laatste jaren is het tegengaan van onderpresteren van jongens in het voortgezet onderwijs daarom een belangrijk actiepoint geworden. Om dit actiepoint te realiseren is onderzoek noodzakelijk naar de factoren die verschillen in onderpresteren veroorzaken en in stand houden, zoals het welbevinden van leerlingen.

Jongens-meisjesverschillen in onderpresteren

Uit ons onderzoek blijkt dat jongens-meisjesverschillen in onderpresteren afhangen van degene die het onderpresteren beoordeelt (zie Tabel 1). Mentoren signaleren onderpresteren vaker onder jongens. Zo'n 17% van de jongens wordt door zowel hun mentor als zichzelf gezien als onderpresteerder. Dit geldt slechts voor 9% van de meisjes. Ook het percentage jongens dat door hun mentor gezien wordt als onderpresteerder, maar zichzelf niet zo ziet, is hoger. Een andere groep mogelijke onderpresteerders moet eveneens in de gaten gehouden worden: ongeveer een vijfde van de jongens én meisjes geeft zelf aan niet te presteren naar vermogen, maar wordt door hun mentor niet opgemerkt als onderpresteerder.

Tabel 1. Het percentage jongens en meisjes dat wordt aangemerkt als onderpresteerder

	Jongens	Meisjes
Presterend naar vermogen	49%	62%
Onderpresterend volgens mentor	12%	7%
Onderpresterend volgens leerling	22%	22%
Onderpresterend volgens beiden	17%	9%

Welbevinden en (onder)presteren

Zowel onderpresterende jongens als meisjes zitten over het algemeen minder goed in hun vel dan leeftijdsgenoten die presteren naar vermogen. Dit geldt het meest voor leerlingen die volgens het leerling- en mentoroordeel onderpresteren, zo bleek uit ons onderzoek. Een specifieke groep valt in het bijzonder op: meisjes die onderpresteren volgens het eigen en mentoroordeel zitten beduidend minder goed in hun vel. Maar liefst twee vijfde van deze meisjes geeft aan zich de laatste tijd minder goed te voelen dan voorheen tegenover slechts een vijfde van de onderpresterende jongens (zie Tabel 2). Ook zegt 21% van de onderpresterende meisjes vaak boos of verdrietig te zijn. Slechts 9% van de onderpresterende jongens kon zich identificeren met deze stelling.

Tabel 2. Voorbeelden van stellingen over 'welbevinden'

Stellingen:	Presterend naar vermogen		Onderpresterend	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Ik ben vaak verdrietig, boos, gespannen of uit mijn humeur	3%	5%	9%	21%
De laatste tijd voel ik me lang niet zo goed als vroeger	13%	12%	21%	41%
Ik heb vaak last van pijn in mijn hoofd	12%	14%	14%	33%

Onderpresterend = leerlingen die zichzelf zien als onderpresteerder en door de mentor als onderpresteerder worden aangemerkt.

Onderpresteren

Onderpresteren bij leerlingen kan op verschillende manieren opgespoord worden, bijvoorbeeld via het leerkrachtoordeel (Onderwijsraad, 2007). In ons onderzoek staat het subjectieve oordeel van de mentor centraal, die een belangrijke rol speelt in het monitoren van de voortgang van brugklasleerlingen. Eveneens vormt het leerlingoordeel over de eigen schoolprestaties een belangrijke informatiebron (Martens & Jolles, in revisie). Op basis hiervan worden leerlingen onderscheiden die volgens het eigen en het mentoroordeel onderpresteren (onderpresterend volgens beiden). Wanneer het oordeel van de leerling en mentor niet overeenkomt, worden leerlingen gezien als onderpresterend volgens de mentor (mentor constateert onderpresteren, leerling geeft aan naar vermogen te presteren) of onderpresterend volgens leerling (leerling geeft aan niet te presteren naar vermogen; volgens mentor is er geen sprake van onderpresteren). Als leerling en mentor beiden aangeven dat er geen sprake is van onderpresteren dan wordt de leerling gezien als presterend naar vermogen.

Welbevinden

De maat van welbevinden, die in dit onderzoek is gebruikt, brengt in kaart hoe goed leerlingen 'in hun vel zitten'. Hiervoor hebben we acht stellingen aan hen voorgelegd, waarvan leerlingen kunnen aangeven of ze zich hier goed, enigszins of niet mee kunnen identificeren. Vier stellingen hebben betrekking op het emotionele aspect van welbevinden, twee stellingen geven informatie over het somatische aspect van welbevinden, en twee stellingen geven inzicht in de tevredenheid van de leerlingen op school. Deze maat beoogt milde problematiek in kaart te brengen, die bij veel scholieren en relatief frequent voorkomt. Milde problematiek kan een indicatie zijn voor of zich ontwikkelen tot ernstigere problematiek, bijvoorbeeld op het gebied van angst of depressieve klachten.

Waarom zitten onderpresterende meisjes het minst goed in hun vel?

Jongens in het voortgezet onderwijs zijn doorgaans emotioneel stabiel en hebben meer zelfvertrouwen, ongeacht hun prestaties (Driessen & Van Langen, 2010). Dit betekent uiteraard niet dat de school voorbij moet gaan aan het welbevinden van onderpresterende jongens. Jongens die onderpresteren zitten immers wel degelijk minder goed in hun vel dan leerlingen die presteren naar vermogen. Ons onderzoek wijst uit dat onderpresterende meisjes een andere aanpak nodig hebben dan onderpresterende jongens.

Toch bestaat er veel onduidelijkheid over hoe het welbevinden van leerlingen hun prestaties exact beïnvloedt. Onderzoekers vermoeden dat meisjes zich meer aantrekken van het oordeel van hun ouders en leerkrachten dan jongens en daardoor gemotiveerder zijn om goed te presteren. Meisjes zouden eveneens meer druk ervaren om hun ouders en leerkrachten tevreden te stellen. Hierdoor zouden ze gevoeliger zijn voor feedback en sneller negatieve gedachten en gevoelens ontwikkelen, wat invloed kan hebben op hun schoolprestaties. Juist tijdens spannende gebeurtenissen, zoals de overgang van de basisschool naar de middelbare school, zouden meisjes hier erg gevoelig voor zijn (Pomerantz e.a., 2002).

Piekeren als boosdoener

Onderzoek wijst uit dat meisjes in het algemeen gevoeliger zijn voor klachten van angst en depressie. Ze denken negatiever over zichzelf en hun kwaliteiten dan jongens. Bovendien zijn meisjes meer geneigd tot piekeren over hun schoolprestaties (Pomerantz e.a., 2002). Dit geldt in het bijzonder voor onderpresterende meisjes, zo blijkt uit ons onderzoek. Maar liefst tweederde van de onderpresterende meisjes herkende zich in de volgende stelling: 'Als ik me ergens zorgen over maak, dan kan ik niet stoppen met nadenken daarover.' Van de onderpresterende jongens herkende de helft zich hierin. Ter vergelijking: 42% van de meisjes en 32% van de jongens die presteren naar vermogen gaf aan zich te herkennen in deze stelling.

Piekeren werkt belemmerend. Onderzoek heeft uitgewezen dat 12- en 13-jarige adolescenten die last hebben van depressie en angstklachten meer piekeren. Dit piekeren vraagt veel van hun *werkgeheugen*, een hersenfunctie die ervoor zorgt dat we informatie kunnen onthouden en tegelijkertijd bewerken in ons hoofd. Wanneer leerlingen piekeren blijft in hun werkgeheugen minder capaciteit over voor bijvoorbeeld het opnemen van lesstof en het oplossen van opgaven. Dit heeft een negatief effect op de schoolprestaties (Owens e.a., 2012).

Het belang van interventies-op-maat

Onderpresteren komt meer voor onder jongens dan onder meisjes. Deze jongens zitten minder goed in hun vel dan jongens die presteren naar vermogen en hun welbevinden verdient zeker onze aandacht. Toch mogen we onderpresterende meisjes zeker niet uit het oog verliezen, zo laat ons onderzoek zien. Deze groep onderpresteerders mag dan kleiner zijn, hun lagere welbevinden is zorgelijk.

Door onderpresteren in het onderwijs te bestempelen tot een jongensprobleem is typisch jongensgedrag synoniem geworden met onderpresteren (Jones & Myhill, 2004). Bij onderpresterende leerlingen denken leerkrachten allereerst aan slimme, maar verveelde jongens. Hierdoor worden onderpresterende meisjes sneller over het hoofd gezien en sluit de ondersteuning die deze meisjes krijgen niet goed aan bij hun behoeften (Jones & Myhill, 2004). Onze onderzoeksresultaten wijzen uit dat onderpresterende meisjes gebaat zijn bij meer aandacht voor hun welbevinden. Om onderpresteren onder leerlingen echt aan te pakken, moeten interventies-op-maat ontwikkeld worden die inspelen op het verschil in welbevinden tussen onderpresterende jongens en meisjes. Een belangrijk aspect van dergelijke interventies vormt de signalering van problemen door de leerkracht en het bieden van de juiste emotionele steun en sturing in reactie hierop. Door meer aandacht te hebben voor het welbevinden van de leerling, de psychosociale kant van het functioneren op school, kan de leerkracht het inzicht in de belevingswereld van de leerling vergroten. Hierdoor kunnen gedachten en gevoelens die ten grondslag liggen aan slechte prestaties beter in kaart gebracht worden en gebruikt worden als basis voor passende interventies.

Ga naar onze website www.van12tot18.nl voor meer informatie over de onderzoeksopzet, en voor aanvullende informatie over onderpresteren en welbevinden. ●

► Dr. Rosa Martens is als post-doc onderzoeker, werkzaam bij het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam. Prof. dr. Jelle Jolles is als universiteitshoogleraar Neuropsychologie verbonden aan het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Noot

De groepsverschillen die we in dit artikel hebben beschreven zijn statistisch significant en berusten derhalve (zeer waarschijnlijk) niet op toeval.

Bronnen

- Driessen, G. & van Langen, A. (2010). *De onderwijssachterstand van jongens: Omvang, oorzaken en interventies*. Nijmegen: ITS.
- Inspectie van het Onderwijs (2007). *Aansluiting voortgezet onderwijs op het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jones, S. & Myhill, D. (2004). 'Troublesome boys' and 'compliant girls': gender identity and perceptions of achievement and underachievement. *British Journal of Sociology of Education*, 25(5), 547-561.
- Martens, R. & Jolles, J. (in revisie). Veel brugklassers kunnen beter: Waarom het leerlingoordeel over schoolprestaties de aandacht van de leerkracht verdient.
- Onderwijsraad (2007). *Onderbenutting van capaciteiten in basis- en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Owens, M., Stevenson, J., Hadwin, J. A., & Norgate, R. (2014). When does anxiety help or hinder cognitive test performance? The role of working memory capacity. *British Journal of Psychology*, 105(1), 92-101.
- Pomerantz, E. M., Altermatt, E. R., & Saxon, J. L. (2002). Making the grade but feeling distressed: Gender differences in academic performance and internal distress. *Journal of Educational Psychology*, 94(2), 396-404.
- Van Batenburg-Eddes, T. & Jolles, J. (2013). 'Ik voel me niet zo lekker': een grootschalig onderzoek naar brugklassers en onderpresteren. *Van Twaalf Tot Achttien, Oktober*.

advertentie

Kanjer trainingen

Voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect

- **Preventief en curatief**
Opleiding voor individuele leerkrachten en teams (ook B.S.O. en T.S.O.)
- **Gratis volgsysteem**, door COTAN positief beoordeeld
- **Aanpak van pesten**, erkend effectief (Nji)

Ouders, leerkrachten en leerlingen verlangen een school die goede leerresultaten weet te behalen en de veiligheid weet te waarborgen.

T (036) 548 94 05
E info@kanjertraining.nl

www.kanjertraining.nl